

P 11741
9/4

S E R M O
D E
M O R A L I E D U C A T I O N E
Q U E M
P E R A C T A D I V I N I S P I R I T U S I N V O C A T I O N E
I N
P A L A T I O M A J O R E
R E G I A E S C I E N T I A R U M U N I V E R S I T A T I S H U N G A R I C A E
A D
S E N A T U M P O P U L U M Q U E A C A D E M I C U M
N O N I S N O V E M B R I S M D C C C X X V I I. 1827
P R O S C H O L A R U M P R A E L U D I I S
D I X I T
E M E R I C U S S Z A L A Y

DIOEC. SABAR. PRESB. AA. LL. ET PHILOS. AC SS. THEOL. DOCTOR. IN REG. SCIENT.
UNIVERSITATE HUNG. PEST. THEOLOG. PASTOR. ELOQUENTIAE S. ET CATECH. PROFESSOR
P. O. S. SEDIS CONSIST. SABAR. ASSESSOR. I. FACULTATIS PHJLOS. MEMBRUM COLLEGIATUM,
THEOLOGICAE VERO H. T. DECANUS.

B U D A E
T Y P I S T Y P O G R A P H I A E R E G I A E U N I V E R S I T A T I S H U N G A R I C A E.

S E R I E S

1911

MORAL EDUCATION

1911

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

1911

PALATIO MARIAE

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

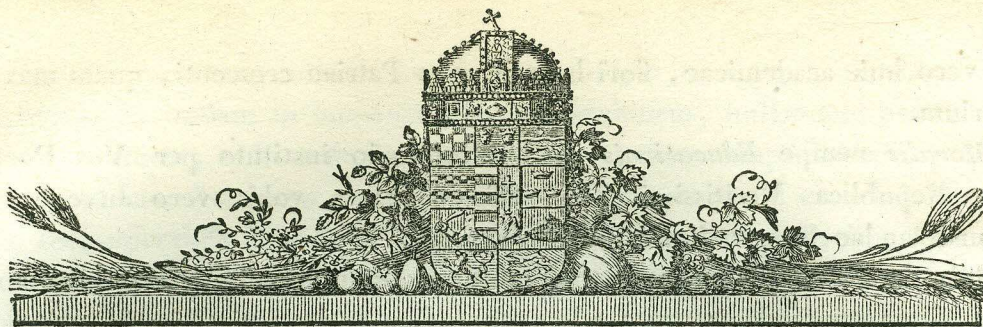
1911

INSTITUTUM POPULUMQUE ACADEMICUM

U D E

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

Laudabili Antecessorum nostrorum instituto invaluit, et annua Celeberrimi hujus Musarum Athenaei solemnitate receptum est: ut invocato prius divini Numinis adjutorio, publica oratione ad initium cujusvis anni scholastici litterariis collegiis exordia darentur.

Adeo gratum atque jucundum esse duco: hanc, in tam illustri Virorum omnigena eruditione excultorum Corona, dicendi provinciam ab Inclyta Facultate Theologica mihi esse delatam; ut, ad partes hujus muneris quam optime explendas, unde aut initium sumere, aut ubi desinere me oporteat, anceps haeream.

Credo ego Vos Auditores! mirari: hanc insignem ad Vos dicendi copiam a me non fuisse recusatam; atque hoc grave officium hodierna luce non sine praesumptione a me esse susceptum. Ultro mihi haec difficultas suborta est; ast Vestris jussis cedendum esse arbitrabar: non quod expectationi vestrae in cunctis a me satisfactum iri confiderem; sed quod vestra benevolentia, vestraque indulgentia me excusandum, et sive ingenii, sive facundiae meae tenuitatem per Vos sustentandam fore existimarem.

Si etenim attenta mente pervolvam, quae e sublimi hoc loco per tot annorum seriem a viris in omni scientiarum genere doctissimis cum maximo eruditionis apparatu dicta sunt; vix aliquid amplius reliquum esse video: quod vobis cum quadam novitatis gratia promere valeam. Quodsi vero et illud adjicio: quod hoc ex suggestu viri omnium ore celebratissimi eloquentiae suae insignia, et nullo unquam tempore oblitteranda ediderint documenta; ingens mihi mare, et vix evitandi objiuntur scopuli, inter quae pericula, vix aliquod superesse effugium conspicio: ne vel altis obruatur fluctibus, vel duris allidatur saxis mea rates; — ut adeo fere manifestum undique mihi imminere praesagiam naufragium.

Dicam tamen pace vestra illud: quod, et vobis, Viri omnigena scientiarum laude conspicui! sit honorificentissimum, et vestris studiis, vestroque muneri ornatissimum; —

Juventuti vero huic academicae, flori huic in spes Patriae crescenti, quam maxime utile et necessarium.

De Moralis nempe Educationis in hoc litterario instituto per Vos Doctissimi et de utraque Republica Meritissimi Viri! efficiendae; a vobis vero Juvenes Ingenui! sollicitè consecrandae tum utilitate tum necessitate.

Atque in hoc dictionis argumento, multis ex considerationibus gravissimo, ea in medium proferre contendam: quae ad procurandam totius societatis, in cujus spem in hocce publico Musarum domicilio constituimini, praesentem et futuram felicitatem pertinere, universi omni aevo sapientes rectissimo calculo censebant.

Ut vero in tanti momenti objecto pertractando prospere mihi versari liceat, Vestram erga me meosque conatus benevolentiam efflagitanti Favete.

* * *

Nolite, quaeso, Auditores Spectatissimi! mihi succensere, si suscepti argumenti demonstrationem inde a primis initiis derivare, et per diversas vitae humanae vicissitudines transcurrendo ad propositam metam vos deducere adlaboravero.

Non clam me est: vos vestrae altioris originis immortalisque conditionis conscios et memores esse; firmaque persvasione teneri: vobis divinae lucis participibus et ad divinitatis imaginem efformatis eos fines esse praestitutos, illamque propositam a supremo et sapientissimo Conditore destinationem; ut sicut Eidem certos pro omni Entium genere fines defigere; ipsumque hominem, sublime hoc prae cunctis rebus terrestribus divinae suae potentiae productum, ad scopum suum dirigere condecebat; ita quoque illos ipsos fines a vobis, qui et illos cognoscendi facultate, et eos consecrandi libera voluntate praediti estis, procurari voluerit.

Dum ego Vos a cognitione et consecratione supremi finis, ad quem unumquemque tendere oportet, ad pernoscendam moralis educationis utilitatem et necessitatem pertrahere cupio; ob oculos meos versantur omnes illae humanae sapientiae variationes et aberrationes, inter quas mens hominum inde a primordiis suae evolutionis velut ineluctabili procella agitabatur; donec tandem divinitus illapso lumine hominis destinationem in veritate, virtute, et huic admensurata beatitate defigere et constabilire concessum fuisset. Ut adeo, sicut Ipsius summae divinitatis imaginem in animabus vestris expressam contuemini, ita toto terrestres commorationis vestrae tempore ad conformem huic prae-celsae imagini agendi et vivendi rationem contendere, et praecellentis Illius prototypi vivam in vobismetipsis speciem exhibere, Illique vos similes efficere, atque ad summae perfectionis culmen continuo pro viribus assurgere et eluctari supremum sit, in quo et destinationem hominis collocare, et ad illam omne hominum genus dirigere et effingere non tantum utile, sed et necesse esse intelligere debetis.

Sine hac humanae destinationis notitia, et ejusdem ad supremi prototypi perfectionem comparatione, nullam in humanis rebus connexionem, nullamque praefixi finis consequendi certitudinem, nullam denique existentiae nostrae comprehendere possumus metam; ipsa, sine hac, hominum socialis necessitudo dissolvitur, et nihil nisi aeternum chaos, et inexsuperabile discrimen praesentis et futurae prosperitatis nos manebit.

Persenserunt hanc suae, ad fines summo Numine dignos, destinationis cognoscendae, et quantum in se erat, efficiendae utilitatem una ac necessitatem omnis aevi sapientes; qui, prouti singulorum retroactorum seculorum facta et eventus testantur, omnem in hujus aenigmatis solutione et ad communem humani generis salutem accomodatione aetatem consumserunt; neque tamen ad illam defaecatam opinionum claritatem evecti sunt; ut ipsos qua veros humani generis Doctores, Magistros, ac Educatores omni ex parte suspicere liceat.

Jam nunc superest; ut intelligatis, quantum ab hoc veritatis, virtutis, et germanae felicitatis tramite deflexerint; quantumque sit in rebus humanis inane et instabile, quum sola humanae rationis luce illa collustrare satagimus, quae divino etiam lumine fas est ad convenientem claritatis et perfectionis gradum adducere.

Adest quippe in homine ratio, scintilla quaedam divinae lucis, per quam nos ad conformitatem unius summae rationis cognitione suprasensualium, ipsiusque legis rationalis, et stricte moralis elevare, et sic ad normam Omniscii et Sapientissimi Dei exigere debemus. Adest et in pectore nostro potentissimus nisus, ne dictamine sanae rationis exercitioque libertatis in aliud feramur, quam quod legi sanctitatis, et naturae moralis, sicque finibus universae creationis congruum esse pernoscimus; atque ideo, ne in praejudicium rationalis nostrae constitutionis sensuum et animalis concupiscentiae impulsibus abripi, sicque nos indita nobis dignitate et ad obtinendam veram felicitatem capacitate exui patiamur.

Quid igitur homines impedit, quominus has naturae nostrae indigentias expleri videamus? — Nexus ille, quo mundo huic aspectabili adligamur, et cujus impressiones in sensuum organa incidentes, eisque faventes inde ab ineunte aetate recipere assvescimus, efficit: ut, sicut omnem nostram attentionem res circa nos positae in se eripiunt et occupant; ita ad considerationem et comprehensionem supernorum et spiritualium objectorum eluctari difficulter permittant; et in cognitionibus rerum spiritualium conquirendis nos defatigent, ac quodammodo in pulverem terrae suo gravi pondere depressos humi serpere cogant. Et isthoc est: quod in finium nostrorum et mediorum ad illos necessariorum observatione nimium segnes esse deprehendamus; et sic in excolenda intelligendi facultate, in quantum ad pernoscendum existentiae nostrae supremum scopum adtinet, haud levia occurrere impedimenta persentiscamus.

Ast longe his majora sunt illa obstacula, quae in nostris ad propositam ultimam metam progressibus altera ex parte objiciuntur; atque ipsius cordis, voluntatisque juxta

sanctitatis normam perficiendae culturam remorantur. — Ut enim voluntas humana sanctissimae voluntati divinae conformetur, illudque semper probandi, eligendi et faciendi dexteritate polleat, quod legi sanctitatis convenit; id vero, quod ei adversum est, reprobet, rejiciat, constanterque detestetur; — identidem, facto quasi tumultu omnes sensuum stimuli et passiones insurgunt, et resistunt; et non sine forti impetu in obversum legis moralis exsatiari postulant; atque sic hominem a suo fine ultimo avocare, et retrahere connituntur.

Haec est illa a nobis nunquam satis deploranda nostri generis conditio, ut pro omni etiam sua facultatum sibi concessarum eminentia adhuc tamen caecutiat, et aberret; nisi sive ad cognitiones rerum ad suos fines necessariarum hauriendas, sive ad promptam divinae sanctaeque legis impletionem manuducatur, seu quod idem notat, educationem nanciscatur.

Si paulo a proposito meo longius discedere, vestramque patientiam aggravare mihi liceret, adducerem profecto ex historiis humani generis complura documenta, ex quibus clare perspiceretis: quantopere viri etiam Sapientissimi, quos pro suo sapientiae amore, hominesque ad veritatis cognitionem et virtutis semitam perducendi studio, omnis aetas suspexerat, a via sibi, totique hominum collectioni proposita deflexerint, et secum ceteros etiam mortales in miserandum errorum et vitiorum labyrinthum intricaverint.

Quis namque non demiretur Socratem de virtute de morte egregie prolocutum, et ipsam necem intrepido animo oppetentem? sed obscurat magnanimi hujus viri famam, dum de vitae futurae statu ambigit, et moriturus Aesculapio gallum immolari mandat. Plato ille, quem divinum antiqui appellavere, penes omnem suae mentis excellentiam, astris rebusque terrestribus divinitatem attribuit, ebrietatem et promiscuum mulierum usum probavit. Quis Aristotele doctius veritates eruderare, et humani intellectus functiones ad certioris persvasionis modulum redigere tradidit? et tamen divinam providentiam limitibus circumscripsit, et, an animarum immortalitatem agnoverit, in dubio reliquit. Epicurus cum suis asseclis Dei existentiam ejusque de mortalibus curam nunquam ad plenum convictionis gradum evexit. Sceptici nihil ad certitudinem adduci posse asseruerunt. Secta Stoicorum plura de morali doctrina complexa est, quae commendari merentur; at Deum cum mundo ejusque materia confundere, fato Dei providentiam alligare, libertatem, sapientiam, et bonitatem Creatori abjudicare non duxit esse absurdum. Plato, Aristoteles necessarium esse statuerunt, ut per infanticidium, nimiae populationi obices ponantur; Lycurgo non videbatur esse impium, ut parentibus fortes et formosas proles tantum conservare, et educare; debiles autem et deformes interimere admitteret. Placuit Catoni excusare mendacium, Ciceroni perjurium, Crysippo vero incaestum. — Tales ac tantae erant olim Sapientum variationes et aberrationes, ut vel falso lumine se decipi non observarent, vel oculos ad manifestam lucem etiam occluderent.

Quodsi haec errorum et deviationum monstra apud ipsos Philosophos deprehendimus, quae facies rerum et morum in ipsa rudioris plebis colluvie? — Sic erat: ut dum mens inculta jaceret, et cor depravatum et recipiendis purioribus impressionibus obseptum relinqueretur, homines communiter a finis sui ultimi et insitae dignitatis severo studio avocari necesse fuerit.

Contemplemini jam nunc et comprehendite: unde profluat, et quo mea tendat oratio? Homines nempe pro suae rationis imbecillitate et voluntatis in malum proclivitate, ut destinationi suae habiles reddantur, non valent eluctari, nec, ut jam percipitis, unquam eluctati sunt, nisi cura singulari et sollicitudine ac manuductione ratio eorum convenienter evolvatur, et excolatur, cor nobilitetur, et ad sufficientem gradum perfectionis, ad omniscii et sanctissimi Dei conformitatem provehatur.

Quodsi ab analogia ceterarum rerum creatarum arguere velimus, nec has finibus idoneas reddi, et ad suae perfectionis apicem perducere posse conspiciemus, nisi sollicitè foveantur, et ad determinatum scopum accomodentur. — Metalla nihil humano generi pròderunt, nisi e visceribus terrae maximo cum fatigio eruantur, a scoriis et heterogeneis partibus perpurgentur, ac pro necessariis in vita humana usibus apparentur. Quanta quanta e regno vegetabilium vitae sustentandae media et medicamenta subministrantur, nonnisi labore et solertia comparantur. Ipsa tellus, ut haec illa producat, subigi, scindi vomere, a vepribus expurgari, bonum semen, quod terrae mandatur, rigatione, calore, fodicatione fomentari, a noxiis vermibus et procellis protegi, et sic ad plenam maturitatem pervenire debet. Ipsa haec foecunda et in omnibus naturae beneficiis producendis fertilissima, quam incolimus, regio, munificentissimum nobis alendis sinum suum occluderet, in abominabile desertum redigeretur, et feris bestiis pateret, ac stagnantes per dissita loca lacunae pestiferis exhalationibus contagionem undique et pallidam mortem dispergerent, et circumfunderent, nisi assidua adhibita cultura in terram lacte et melle fluentem continuo converteretur. Bruta animantia adeo hominibus utilia et necessaria per indefessum adhibitum conatum cicurantur, viresque eorum ad supplendum nostrarum virium defectum adaptantur.

Si hic in ipso rerum creatarum ordine viget cursus et progressio, licebitne ab hac generali regula exceptionem facere, dum de naturalibus hominum dotibus, facultatibus, viribusque perpoliendis et ad perfectum statum extollendis, et ad finem longe nobiliorem perducendis sermo instituitur?

Est equidem naturale quoddam inter hominem et cetera creata discrimen; soli enim homini est proprium, rationis dono exornatum, et omni mundo sensibili eminentiorem esse, et in se distinctum quasi mundum, quem ipsis sapientibus microcosmum appellare placuit, constituere; fines suae existantiae usu rationis sanae assequi, atque liberae voluntatis suae impulsu inditas sibi facultates enodare, nec non capacitate se

excolendi et perficiendi supra rerum conditarum sortem emergere; — ast ipsa haec humanae conditionis excellentia majorem adhibendae in evolvendis naturae suae donis culturae necessitatem importare videtur; non quidem eo sensu, et respectu, quasi in ipsius potestate situm foret, quod solius est universi hujus Conditoris, dotes, facultates et vires novas sibi tribuere; sed acceptas et sibi concessas per educationem evolvere, sopitas excitare, eas exercitio roborare, impedimenta progressuum tollere, et remove, congruo modo ad destinatum scopum dirigere, finesque secundarios primariis subordinare, et ad supremum perfectionis culmen et ultimam metam omnes vires adunare; neque solum mechanicis legibus, animalium ad instar, obnoxium esse; sed cognitione, convictione, liberaque bonum eligendi voluntate ad veritatem, virtutem, et felicitatem ferri, et contendere; atque in his universam humanae educationis oeconomiam reponendam esse.

Jam nunc tacitus praetereo, quidquid insuper adhuc ad evincendam educationis moralis necessitatem vel eo sub obtutu, quod cuncta quaeque in mundo physico, neglecta etiam, vel minus curate adhibita industria juxta praestitutas sibi leges longe facilius ad fines suos perveniant, dici a me posset; neque attingam: quod virium corporis humani evolutio, in quo puncto ipsa animalia proxime attingimus, lentius procedat, hominesque, nisi institutione et exemplis ad faciendum facultatum suarum congruum usum et ad necessaria vitae conquirenda adjuventur, ipsis brutis animantibus in hoc genere miserabiliores esse observentur.

Transeo potius ad declarandam et ostendendam evolvendarum mentis virium et spiritualium attributorum; procurandae item et promovendae intellectualis, et quod nobilissimum est, ac cum proposito per me argumento apprime cohaeret, ipsius moralis culturae necessitatem; in qua quasi summam totius humanae educationis constituo.

Quis vestrum ambiget et tergiversabitur, si vel solam articulate loquendi potentiam, qua cogitationes, et experientias nostras invicem communicamus, atque stimulum socialitatis, per quem ad mutuuum consortium, sine sublevandarum necessitatum communium, fortissime urgemur, attendamus — quis, inquam, addubitabit vel ad isthaec sine externo adjutorio, hominem sibi soli relictum ad debitum culturae et perfectionis gradum pertingere minime posse. — Poteritne ergo aliquis mortalium inde a prima juventute sua extra contubernium aliorum positus, et omni aliena ope orbatus rationis suae et voluntatis evolutionem et culturam vel minus operari, et promovere? Potestisne vobis vel imaginari, ut talis sua cogitandi vi, et acie mentis suae sensuum suorum horizontem transcendat? et in ipsa mundi spiritualis penetralia transpiciat? atque decreta gubernationis moralis, quae tantopere et toto veluti caelo a legibus physicis discrepant, perscrutetur, assequaturque? Licebitne a tali expectare; ut ad cognitionem Dei invisibilis assurgere, in Eoque omnium entium rationalium et spiritualium primigenium fontem detegere, omnes perfectiones in infinito gradu Eidem attribuere, atque sanctissimum in

Ipsa legis moralis Statorem, cui et Ipse se conformat, et omnes regni sui moralis cives conformari deposcit, considerare, et suspicere valeat? atque ut suam voluntatem legi huic sanctissimae subjiciat, cor suum observatione illius percolat; et divinae sanctitati appropinquet?

Ostendite mihi, si potestis, hominem a consortio caeterorum segregatum, aut ostendite familias et gentes solitarias, in remotis et extremis oris telluris degentes, quo successu iis contigit, sine adjutorio alieno rationis suae usu ultra eluctari; quam unice corporis forma, viribusque solum physicis, organorum agilitate, et vitae alendae ac conservandae mediorum delectu animalium gregi antecellere, et praevalere? et rudem nonnisi, debilem et obscuram Dei mundique spiritualis notitiam comparare? ut adeo sine institutione, sine ordinata educatione vel prorsus impossibile, vel nimium difficile sit hominem ad scopum suum capacem vel habilem effici.

Quae cum ita esse comperiamus, ut homo ex se, ne quidem in cognitionibus de mundo spirituali, ejusque constitutione, et legibus inoffenso pede securus procedat; quanto majores sibi oppositos intuebitur obices in illo problemate feliciter solvendo, quod ipsi in ordine cordis sui nobilitandi est assignatum? ut nempe sensuum propensionibus viriliter imperare, et ad similitudinem summae sanctitatis assurgere, valeat? Discrimen legum, quibus mundus spirituum regitur, ab illis, juxta quas ordo physicorum decurrit, in eo palam cernitur, quod, cum haec ipsis insciis indeclinabili coactione eo, quo destinantur, feruntur; entia spiritualia secundum praevias cognitiones, maturam deliberationem, liberrimamque electionem determinantur ad ponendas sanctis Legislatoris Sapientissimi praescriptis conformes actiones, et ad intimum his pretium, et morale meritum conciliandum. Quomodo vero spiritus creatus et finitus legem, quam libera voluntatis deliberatione sectandam et implendam habet, observabit, nisi in ejus perveniat notitiam? quomodo cognoscet sine institutione, sine educatione, sine cura sollicitae impensa, per quam ad sufficientem illius legis et cognitionem et observationem accensa veluti face deducatur?

Desideratis fortasse pleniorē adsertae veritatis, educationis moralis necessitatem respicientis, discussionem et evictionem? Etsi vobis, quod incredibile esse puto, concederem, hominem absque institutione et educatione cognitiones superioris et spiritualis ordinis comparare posse; negarem attamen istas ad hominis cor formandum aut sufficere, aut id ab ipso praestari: ut his sanctitatis legibus se subordinare, sensualium stimulorum et proclivitatum vim potenter infringere valeret. Neque enim ignorare potestis: quod leges morales, secus ac physicae, sensuum irritamenta comprimere, limitibus coarctare, animales cupiditates refrœnare, sensuality oblectamenta in obsequium sui devitare praecipiant; multa commoda ac delectationes, quibus amoene affici desideramus, prohibeant; quanta itaque agendi motiva, et passiones comprimendi ac vincendi momenta sunt

necessaria ad voluntatem in bonum inflectendam, ad abnegandam et infringendam sensuum pertinaciam, atque ad fideliter immanendum praeceptis moralibus; sustentandamque humanae naturae dignitatem? quanta itaque lucta, magnanimitate, et perseverantia opus est, ut sanctae legis observantia cum maximo persaepe sacrificio procuretur?

Hinc est: quod magna orbis hujus incolarum pars, habita etiam legum notione, eisdem obedire detrectet, sensuum oblectamenti facile cedat; et ipsa pars melior, vehementi non raro sensualitatis impetu abrepta, a firmissimis etiam propositis desistat, sanctam legem deserat, et vitiosis inclinationibus obtemperet. Quis jam vestrum est, qui mihi assentiri nolit: absque influxu et concursu Educatoris et Manuductoris cujuspiam in via moralitatis nullum profectum esse sperandum?

Desistite igitur mecum de hac veritate ultra contendere! qui perniciosi nonnullorum philosophorum, ne dicam humani generis hostium, placitis in devium acti, hominem sibi soli relinquendum, et nulla educatione ad morum honestatem informandum esse arbitramini. — Ipsam vobis obverto quotidianam experientiam: tenerrima generis nostri germina, et humanae societatis, in quam injurii esse praesumitis, surculi tam lente succrescunt, ut longiore tempore indigeant, donec corporis et rerum ad illius tuitionem pertinentium curam gerere norint; atque longe diutius adhuc luctandum habent, ut spiritualium suarum indigentiarum vel conscii efficiantur; tanta vero est animalium propensionum diversitas et multitudo, ut unice his alendis et explendis totam infantilis et juvenilis aetatis epocham consumant; tantam insuper hae proclivitates vim in ipsos exerunt, ut quandam assuetudinem inducant, et tyrannico dominatu velut mancipia ferreo quodam vinculo constringant, et a morali cultura retrudant. Haec porro in sensualibus cupiditatibus exsatiandis inveterata consuetudo nec validissimis rationum momentis, et ex ipsa aeternae vitae dulcedine desumtis motivis sufficienter infringi et ad virtutis, sanctaeque legis moralis obsequium potest semper emolliiri. Nec ipsa Dei omniscii et omnipraesentis actionum nostrarum Testis et impartialis Judicis cogitatio, atque infelicitis aeternitatis repraesentatio valet ipsos homines ab intricata contra vitiosos habitus pugna semper expedire. Adhuc ne ergo hominem sibi soli committendum, et ab omni Educatoris et Doctoris cura liberum pronunciandum esse dicetis?

Sed jam oportet filum orationis eo producere, unde et Religionis in educationem moralem necessarium et beneficum influxum docere, ostendere, et commendare liceat.

Media ad excolendam pubescentis Juventutis moralem indolem, formandumque firmum ejus characterem, verbo: ad ingenerandam ei veram virtutem, non infirma, non fluxa; sed solida, fixa, et adeo secunda sunt assumenda, ut non tantum pro praesenti eorum epocha occultis etiam, et omnem hominum vigilantiam delusuris deviationibus occurratur, sed etiam ut pro virili aetate, totoque terrestri vitae tempore, atque pro

omni statu et conditione universarum incumbentium obligationum certa et inalterabilis procuretur non tantum reverentia, sed et observantia.

Quaero jam nunc ex vobis, quaenam videantur vobis illa media, ad procurandos optatissimos effectus universim efficacia, et incessanter permanentia; — si non illa, quae ab ipsa Religione suppeditantur?

Non dissiteor, quandam virtutis speciem citra ullius religionis professionem dari posse. In homine adsunt quaedam semina et incitamenta recte et honeste agendi, officia implendi, et non sine virium intensione ac notabili sacrificio pulchra etiam, laudabilia et utilia opera praestandi; quin Mundi hujus Author, Rector, et Judex et vitae futurae sors credatur; ratio etiam sibi relicta a veritatibus Religionis praescindendo erga virtutem et honestatem prorsus indifferens esse nequit.

Conscientia recte factorum, amor et studium honestatis, et ipsa actionum bona vel mala consecraria, quae ab ipsa civili etiam dominatione ad mala quaeque ab hominum societate propulsanda et amolienda; ad bona vero implantanda et obfirmanda sollicite convertuntur et usurpantur, ad promovendam hominum adaequatam culturam minime sufficiunt.

Conditor rerum omnipotens, et mundi moralis sapientissimus Gubernator, constituit in ipso hominis pectore conscientiae tribunal; quod vicaria ipsius divinitatis auctoritate et praevaricationem et observantiam propositae legis aequa lance libraret, justo calculo perstringeret et notaret, meritumque aut demeritum aequissime dijudicaret; atque ideo homo quivis aequi et justī amans ac conscientia recte factorum fretus intima perfunditur jucunditate, sentit suam dignitatem, et repraesentatione propriae perfectionis exultat, et conquiescit; recordatione vero malae et indignae actionis suae, sibimet displicet, factumque suum, praecipitantiam suam, bonique apparentis et minoris prae vero et majore electionem et exinde secutam animi perturbationem resentit, detestatur, cupitque imposterum, occasionem omnem arripere, ut causam inquieti et reluctantis animi praevertere possit.

Sed o! infelicem conscientiae a Religionis munimentis denudatae et quasi desolatae statum! Haec quidem malefactorem aliquandiu remordebit, ac quadam insolentia torquebit, impio poenam dictabit, bonasque actiones approbabit, et promeritis praemiis dignas pronuntiabit; ast qua puritate et stabilitate seclusa religionis reverentia? Sola religio: i. e. firma persuasio de Deo mundi moralis Rectore, omnipraesenti omniumstrarum actionum Teste ac Judice aequissimo efficere valebit, ut conscientiae tanquam loquentis in nobis Dei vocem exaudiamus, eique reverenter obsequamur; et ejus pro malefactis justas poenas expetentis judicia expavescamus; pro recte gestis vero ejus favori, propositisque praemiis plene acquiescamus, et virtuti firmiter insistamus.

Qui Deum, immortalem vitam, aeternamque retributionem inficiatur, quam is facile conscientiae dictamen et remorsum reprimet? et reluctanti silentium imperabit? et variis eam ad sensuality diversionibus atque excusationibus, quasi meris incantationibus infascinatam insoporabit? et velut haustum ab Educationis vitioso influxu praejudicium respuet rejicietque?

Testem hic appello quotidianam experientiam, quae plus quam satis manifestum reddit, quanta ex defectu fidei in Deum, futuramque vitam mala, et crudelitatem, immanitatem, excessuum, abominationum monstra, ob neglectum conscientiae impulsam, viscera nostri generis dilanient et discerpant?

Insuper prorsus provido et benigno summi Numinis consilio ordinatum est; ut, pro insito cordibus nostris honestatis amore, virtutem colere, interno pretio afficere; vitia vero non sine ignominia et propriae indignitatis resensu ac contemptu vultusque pallore detestari soleamus; quod equidem rationali nostrae naturae, quantumcunque reluctante sensuum cupiditate, quam maxime convenire comprehendimus.

Hinc est; quod hanc divinae providentiae ordinationem in ipsis quoque Civitatum constitutionibus vigere et relucere observemus, nempe: ut ipsa etiam humana legislatione pro potentissimo ad procurandam latae legis observantiam incitamento statutum esse noverimus: quatenus cives a praevaricationibus publicae infamiae metu deterreantur; spe autem gloriae consequendae, et desiderio aucupandorum honorum ad magna facinora quaeque exstimulentur. Historia, omnium temporum testis, exhibet nobis viros, integrasque gentes, pro nominis sui gloria immensa virium, opum, ac vitae ipsius sacrificia immolasse; atque temerario saepe ausu heroica virtutum exempla stupente adhucdum universo orbe praeuisse; et ad posteritatis memoriam et imitationem transmisisse.

At vana esse haec rerum bene gerendarum incitamenta, et inania comprimendae impietatis terriculamenta citra Religionem vel inde patescit: quod sine hac solo ignominiae metu crimina non valeant penitus eliminari, honestatis vero studium absque fide in Deum, absque tenaci de perduraturis post fata animabus persvasione, nunquam producet id, quod sinceræ virtutis nomen mereatur, vel generis humani genuinam prosperitatem et commune omnium bonum valeat complere. Inordinatum honoris studium, illud humanae phantasiae simulacrum est, in cujus obsequium seclusa religione humanae sensualitatis facile genua curvantur; quis ignorabit hanc humanae imbecillitatis conditionem? quam facile sensuum cupiditati litamus, si vel modica affulgeat illius sine dedecore explendae species? Hominis opibus inhiantis contemni a ceteris nihil interest, si sacram valeat auri exsatiare sitim; turpis libido omnem suppressere parata est sensum honoris; iniquo et immisericordi animo prompta praesto sunt media male partis inustam etiam infamiam quomodocunque contegendi, ac resarciendi; assentatorum fictis laudationibus, speciem laudis

emerendi; et oblata injustae acquisitionis portione splendentia etiamque monumenta erigendi.

Quanta demumcunque contentione connitatur civilis potestas subditis suis gloriae cupidine laudabilium factorum aemulationem ingenerare, et ad edenda heroicae virtutis documenta incendere et excitare; nulla attamen aetas carebit exemplis infamis proditiōis, desertionis, et violatae erga ipsam Patriam, ejusque Moderatores, ac concives suos fidei; non deerunt homines, quos elatae passiones et turgentes affectus in turpem non abripiant infidelitatem, quoties contemta vel deserta religione iisdem imperare, et habenas injicere detrectant. Nonnisi cultus et veneratio Religionis, fides in Deum, omniscium testem et judicem actionum et sensionum etiam abditarum par est unumquemque cohibere, ne iniquitas pallio humanitatis contegatur, rebellionis spiritus sub larva amoris erga patriam grassetur; ipsaque respublica et commune bonum specie ficta fidelis adhaesionis convellatur, evertaturque.

O! utinam nostro, quo vivimus, aevo non esset ipsa Religio eo prolapsa et demersa, ut metuendum sit, ne cum ipsa omnia in universale felicitatis nostrae exitium et excidium prouant, extremaque vitae et proprietatum nostrarum discrimina minitentur!

Denique videri posset naturales bonae vel malae actionis sequelas, quatenus hae praemiorum et poenarum vices subeunt, potenti impellere stimulo unumquemque ad vitia fugienda, ad virtutem vero expetendam; quod equidem haud inconsulto ab ipsis quoque rerum publicarum administris semper praestitum est, ut civiles poenas, supra naturalem ipsam malorum cum his connexionem, addere vitiis, virtutibus vero et praeclare gestis praemia adjicere non dubitarent.

Quis nesciat hanc vitii et virtutis ad sua consecraria relationem in ipsa rerum natura per ipsum Conditorem constitutam esse? Quid enim certius, quam sedulitate, parsimonia opulentiam; otio, prodigalitate paupertatem, egestatem parari; temperantia et castis moribus sanitatem, corporis vigorem, vires, vitamque conservari et prolongari; ingluvie vero et impudicitia haec cuncta pessumire? Atque ideo ipsum civile regimen gravia delicta amissione honoris, libertatis, opum, et saepe ipsius vitae perstringit; virtuti autem condignam mercedem et praemia justa decernit et addicit.

Et in his sat firmum moralis ordinis praesidium aliqui suspiciunt. Verumtamen, sicut nec sola conscientiae vis, nec honoris vel pudoris instinctus; ita neque poenarum vel praemiorum respectus tam fortiter animos afficient, ut Religionem ad promovendam moralem culturam supervacaneam reddere posse videantur.

Sine religione, sine respectu justi et omnipraesentis Dei, atque futurae in altera vita retributionis, sensualium desideriorum vis tanta est; ut nec divina nec humana jura hac praevalente tuta sint, vel ideo: quod vitiorum paenas praeverti, aut vindicis naturae, multo magis vero civili lege statutas castigationes devitari, aut violenta sui

ipsius annihilatione eludi posse nobis imaginaremur. Positivis porro legibus sancita praemia vel poenae, quoniam ad solam legalitatem, aut actiones modo externas adtinent, morali hominum indoli formandae et firmandae nunquam satis recte accomodari valebunt.

Pura, intemerata et simulationis nescia virtus, quae ipsas internas cogitationes, obiectosque animi recessus pervadat atque occupet, nulli humanae dominationis imperio obnoxia est; nulla vel invictissimi Dominatoris Domitorisque potentia efficiet: ut solo praemiorum vel poenarum obtentu vel tacita et in se probata virtus obtineatur, vel occultum et abditum crimen prohibeatur. Animis hominum insitus amor, benevolentia, boni communis, et pacis mutuae studium, fides conjugalis, pudicitia, industria, parsimonia, et alia quaecunque propriae et alienae felicitatis fulcra instabili nitentur pede, si absque religionis cultu, et motivorum ab ea suggestorum influxu sustentanda concipiantur.

Adsertam a me religionis pro hominum morali perfectione necessitatem, et exinde pendentem communem societatis prosperitatem ipsa sapientum effata, et indubitata historiarum monumenta vel me tacente loquuntur.

Legimus Livium sic pronunciantem: „*Est boni, inquit, Principis religionem primum omnium constituere*“. — Polybius vero agebat: „*Boni seu honesti civium mores, ac sanctae leges requiruntur, ut quaequam Respublica recte instituat, sit sancta, fiatque felix.*“ —

— — *Patiens, quum terra Deorum*

Esset, et humanis numina mixta locis;

Nondum Justitiam facinus mortale fugarat

Ultima de superis illa reliquit humum. l. 2. Fast.

Canebat Ovidius.

Homerus vero:

Sicut percelebris Regis, qui numina curat,

In multisque probisque viris jura aequa ministrat,

Ipsa illi tellus nigricans prompta atque benigna

Fert fruges, segetesque, et pomis arbor onusta est,

Proveniunt pecudes, et suppeditat mare pisces.

Ob rectum imperium populi sors tota beata est.

Hinc juste ab nonnullo dici potuit; quod Religio firmius obstringat populos principibus, quam ipsa potestas. — Et, si, ut ait quidam: barbarae gentes religionis mansuetudine eo perductae sunt, quo armorum et potestatis vi perducere nunquam potuissent; ecurreretur non esset hoc medio utendum ad roborandam regnorum firmitatem? — Et qui populum sine bonis moribus et religione, tantum metu et terrore regere vult, et ipsi

in throno trepitandum erit, — Merito itaque exclamare potuit aliquis „Reges! Timete Deum, ast non sine cautione etiam eos, qui Deum timere nolunt.“

Nolim ego hic decidere: persvasione ne? vel politicis ex causis? incitati Heroes et Statores veterum Rerumpublicarum ad Deorum suorum opem sibi confugiendum esse putarint; satis est: quod fundamenta, et fulcra suorum regnorum; mores et prosperitatem suorum populorum; personarum et rerum securitatem atque animorum fortitudinem Religioni superstruenda esse censuerint. Cardo rei totius publicae et privatae et inductarum constitutionum Religionis principiis semper innitebatur. — Hujus Institutionis apud Aegyptios, Hebraeos, Persas, Scythas, Celtas aliasque celebres, et antiquissimas nationes vestigia continuo conspiciuntur.

Religio itaque est, sine qua nullam licet sperare salutem; ut quasi de hac Virgilius in Aeneide excidium Trojae descripturus cecinisse videatur.

— — *Quae sit fortuna, videtis!* —

Excessere omnes, adytis, arisque relictis,

Di; quibus imperium hoc steterat, — —

Una salus victis, nullam sperare salutem. Aen. 2.

Quis enim laesos impune putaret esse Deos. Lucanus. l. 5.

et ut Virgilius habet iterum:

Si genus hominum et mortalia temnitis arma,

At sperate Deos memores fandi, atque nefandi!

Religio certe vinculum est societatis humanae; fundamentum rerumpublicarum; tutamen legum civilium; — sub hujus Aegide florent artes et scientiae; fovetur industria, administratur justitia, — firmanthroni, ipsique orbis tyranni mitescunt. Haec vel invita cogit pectora ad subjectionem, promptamque legislatori obedientiam; haec nectit humana divinis, caduca aeternis, praesentia futuris; haec mores emollit, nec sinit esse feros; haec sola est, quae jura humanitatis sustentat, fundatque veram felicitatem.

Quidquid vero inest et inesse potest aut virtutibus momenti aut commendatione dignum Religioni, illud in gradu praecellenti divina Christi Religio habet et complectitur.

Huic Christianae, et caelitus delapsae Religioni reservatum fuisse videtur: dissipare caliginem, veritatis lumen accendere et late per orbem diffundere; viam sanctitatis planare, corda et mores hominum ad bonum rite dirigere, et integrarum nationum felicitati inter ipsas persecutiones et rerum convulsiones prospicere. — Ipsi Graecorum philosophis, tunc demum, dum inscriptionem: *Ignoto Deo* factam summo Christianorum Numini competere intelligerent, prima verae divinitatis agnoscendae, et adorandae stamina illuxerunt. — Frequens illa, et festiva in Romani Senatus Decretis inclamatio et invocatio: *Deus Ter Optimus Maximus*, cum veritate tunc personabat; dum potentissimi he-

roes Christiani, de ejus divinaeque legis existentia confessionem suo sanguine signarent; atque tyrannide propulsata, ostensa et in se expressa legis divinae sanctimonia solam virtutem insuperabilem et maxime exoptabilem esse constabilirent.

* * *

Quae cum ita sint: neminem Vestrum Auditores ignorare arbitror: Educationem summo omnium consensu tantopere utilem et necessariam, ad eam normam exigendam esse, quam sancta Religio nostra assignat; ut adeo illos, qui ab hac regula, non humanitus sed divinitus instituta, deflectunt, ceu turbantibus aequora ventis ratem anchora carentem in avia et devia agi necesse sit.

Vobis Doctores et Educatores praestantissimi! pulcherrima illa sors obtigit, ut id, sine quo commune bonum subsistere nequit, imo sine quo vita nequidem vita dicenda est, ceu *Educatio Moralis*, conatibus et sudoribus vestris efficiatur. Vos providentia Dei et sapientia optimi Principis in hac nobilissima statione, suffragio scientiae et virtutis vestrae, collocavit. Integritas morum et cultura litterarum, quibus, tanquam cardinibus, felicitas publica, et privata vertitur, in vestris veluti manibus reposita est. Vobis datum est aurea condere secla.

Lectissimi et Nobilissimi Juvenes! — ad vos enim jam mea convertitur oratio, — cum utilitatem et necessitatem educationis moralis procul omni dubio cognitam habeatis, omni virium contentione ad studium virtutum et optimarum artium incumbatis. Cum autem semel hanc vivendi semitam inivistis, et ad hoc decus petendum animos Vestros adjecistis, nulla deinceps re ab eo Vos abstrahi ac divelli patiamini.

Sollicitudo Doctorum et Educatorum vestrorum vobis sacrata est. Vita illorum, veluti vita vestra facta est. Semen, quod illi jaciunt, in messem vestram crescit. Quemadmodum autem sterile solum impensam operam, magna saltem parte, frustrat; ita corda vestra, ni impressis per Doctores et Educatores vestros formis recipiendis satis mollia sint, omnes pene Institutorum conatus eludent. Spes Optimi Principis, Patriae, Parentum, omnium denique honorum in Vos conversae sunt. — Talis posterorum fortuna erit, qualem virtus vestra faciet; illa ab hac suspensa habetur. Operam igitur dare vestra est, ut sublimem omnium de vobis expectationem non modo adaequetis, sed etiam superetis. Dixi.

